

ISSN 2306-7357

03

9 772306 735191

ӘСКЕРИ - ТЕОРИЯЛЫҚ ЖУРНАЛ

БАҒДАР-ОРИЕНТИР

ВОЕННО-ТЕОРЕТИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

№ 5 / 2024

**МИНДЕТ,
АБЫРОЙ,
ЕРЛІКІ**

**ДОЛГ,
ЧЕСТЬ,
МУЖЕСТВО!**

ӘСКЕРИ-ТЕОРИЯЛЫҚ ЖУРНАЛ

БАҒДАР-ОРИЕНТИР

ВОЕННО-ТЕОРЕТИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

№3 (103), (қыркүйек) 2024 ж.
тоқсан сайын

№3 (103), (сентябрь) 2024 г.
ежеквартально

РЕДАКЦИЯЛЫҚ АЛҚА

Мустабеков А.Д. – бас редактор, философия докторы (PhD), қауымдастырылған профессор (доцент), Қазақстан Республикасы Ұлттық қорғаныс университетінің бастығы, генерал-майор.

Искаков Е.М. – ғылыми редактор, педагогика ғылымдарының кандидаты, Қазақстан Республикасы Ұлттық қорғаныс университеті әскери ғылыми-зерттеу орталығы әскери өнердің ғылыми-зерттеу институты әскери тарихты зерттеу және педагогика басқармасының аға ғылыми қызметкері, майор.

Журнал 1998 жылдан бастап шығады

Журнал издается с 1998 года

Меншік иесі: Қазақстан Республикасы Қорғаныс Министрлігінің «Қазақстан Республикасының Ұлттық қорғаныс университеті» республикалық мемлекеттік мекемесі.

Қазақстан Республикасының Ақпарат және коммуникациялар министрлігімен мерзімді баспасөз басылымын ақпарат агенттігін және желілік басылымды есепке қою, қайта есепке алу туралы 2018 жылғы 14 ақпан №16910-Ж куәлігі берілген.

«Бағдар-Ориентир» әскери-теориялық журналы ғылыми қызметтің негізгі нәтижелерін жариялау үшін Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі Білім және ғылым саласында сапаны қамтамасыз ету комитеті ұсынатын ғылыми басылымдар тізбесіне (ҚР БҒМ Білім және ғылым саласында сапаны қамтамасыз ету комитеті төрағасының 2021 жылғы 11 ақпандағы №2кбп бұйрығы), сондай-ақ қазақстандық дәйексөз алу базасына (КазБЦ) (2020 жылғы 12 наурыздағы №3 келісімшарт) енгізілген.

Жарияланған мақалалар редакцияның көзқарасын білдірмеуі мүмкін. Мақала мазмұнына автордың өзі жауапты. Журнал мақалалары басқа басылымдарда көшіріліп басылса «Бағдар-Ориентир» журналына сілтеме жасау міндетті. Журнал материалдарын қайта басу редакция рұқсатымен ғана жүргізіледі. Басылым сапасына ғылыми баспаны қамтамасыз ету қызметі жауапты.

Собственник: Республиканское государственное учреждение «Национальный университет обороны Республики Казахстан» Министерства обороны Республики Казахстан.

Свидетельство о постановке на учет, переучет периодического печатного издания, информационного агентства и сетевого издания от 14 февраля 2018 года №16910-Ж, выданное Министерством информации и коммуникаций Республики Казахстан.

Военно-теоретический журнал «Бағдар-Ориентир» включен в перечень изданий, рекомендуемых Комитетом по обеспечению качества в сфере образования и науки Министерства образования и науки Республики Казахстан для публикации основных результатов научной деятельности (приказ председателя Комитета по обеспечению качества в сфере образования и науки МОН РК от 11 февраля 2021 года №2дсп), а также в казахстанскую базу цитирования (КазБЦ) (договор от 12 марта 2020 года №3).

Опубликованные статьи могут не отражать точку зрения редакции. Ответственность за содержание статьи несет сам автор. При копировании статей журнала в других изданиях ссылка на журнал «Бағдар-Ориентир» обязательна. Перепечатка материалов журнала производится только с разрешения редакции. Ответственность за качество издания несет служба научно-издательского обеспечения.

Копытко В.К., әскери ғылымдарының докторы, профессор, РФ ҚК Бас штаб Академиясы, отставкадағы генерал-майор.

Кулатаев С.А., философия докторы (PhD), қауымдастырылған профессор, ҚР ҰҚУ бастығының орынбасары (ғылыми жұмыс жөніндегі) - орталық бастығы, полковник.

Алдияров Н.К., ҚР ҰҚУ бастығының орынбасары – «ҚК Бас штаб академиясы» факультетінің бастығы, генерал-майор.

Шлейко М.Е., әскери ғылымдарының докторы, профессор, РФ Әскери ғылым академиясының корреспондент-мүшесі, ҚР ҚМ Радиоэлектроника және байланыс әскери-инженерлік институты зерттік-ғылыми әскерлер кафедрасының доценті, отставкадағы полковник.

Булойчик В.М., техника ғылымдарының докторы, профессор, БР Әскери академиясы, отставкадағы полковник.

Ахметов Ж.Х., әскери ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҚУ ӘҒЗО әскери опер ғылыми-зерттеу институтының бастығы, отставкадағы генерал-майор.

Батыров М.Е., педагогика ғылымдарының кандидаты, ҚР ҰҚУ ӘҒЗО қару-жарақ және әскери техника ғылыми-зерттеу институтының бастығы, запастағы полковник.

Грузин В.В., техника ғылымдарының докторы, профессор, ҚР Әскери ғылым академиясының талық мүшесі, ҚР ҰҚУ ӘҒЗО қару-жарақ және әскери техника ғылыми-зерттеу институты қару-жарақ және әскери техниканы зерттеу басқармасының аға ғылыми қызметкері, ҚР ҚК қызметкері.

Жусупов Э.В., философия докторы (PhD), ҚР ҰҚУ Құрлық әскерлері факультетінің бастығы, полковник.

Өтәбаев Б.Ы., Қазақстан Республикасы Ұлттық қорғаныс университеті Әуе қорғанысы күштері факультетінің бастығы, полковник.

Лесов Г.С., ҚР ҰҚУ Жан-жақты қамтамасыз ету факультетінің бастығы, полковник.

Имиров С.К., ҚР ҰҚУ Ұлттық ұлан факультетінің бастығы, полковник.

Мухамедиев А.Л., ҚР ҰҚУ Мемлекеттік құзет қызметі факультетінің бастығы, полковник.

Лаинов М.К., ҚР ҰҚУ жұмылдыру дайындығы және аумақтық қорғаныс кафедрасының бастығы, отставкадағы генерал-майор.

Бурбаев З.Р., педагогика ғылымдарының кандидаты, профессор, ҚР ҰҚУ ӘҒЗО әскери опер ғылыми-зерттеу институты әскери тарихты зерттеу және педагогика басқармасының бастығы, полковник.

Есбергенов Қ.Б., философия докторы (PhD), қауымдастырылған профессор, ҚР ҰҚУ оқу-танымалық басқармасының декорантура бастығы, полковник.

Лесов Р.Р., философия докторы (PhD), ҚР ҰҚУ Әскерлер кафедрасының бастығы, полковник.

Жексенбинов Б.Н., философия докторы (PhD), профессор, ҚР ҰҚУ ӘҒЗО опер ғылыми-зерттеу институты әскери тарихты зерттеу және педагогика басқармасының аға ғылыми қызметкері, запастағы полковник.

Макипов А.С., тарих ғылымдарының кандидаты, ҚР ҰҚУ «ҚК Бас штаб академиясы» факультеті әскери опер кафедрасының оқытушысы, запастағы полковник.

Дмитриев В.А., ҚР ҰҚУ штабтың мемлекеттік құпияларды қорғау және ақпараттық қауіпсіздік бөлімінің бастығы, подполковник.

Искаков Е.М., ғылыми редактор, педагогика ғылымдарының кандидаты, ҚР ҰҚУ ӘҒЗО әскери опер ғылыми-зерттеу институты әскери тарихты зерттеу және педагогика басқармасының аға ғылыми қызметкері, майор.

Редакцияның мекеме-жайы:

010000, Астана қаласы, Нұра ауданы

Тұран даңғылы, 72

Ұлттық қорғаныс университетінің

ғылыми баспаны қамтамасыз ету қызметі

E-mail: admin@iuo.kz

ГЕОСАЯСАТ ЖӘНЕ ҚАУІПСІЗДІК / ГЕОПОЛИТИКА И БЕЗОПАСНОСТЬ

- Мустабеков А.Д., Ахметов Ж.Х.** Опыт научно-исследовательской работы в Национальном университете обороны Республики Казахстан: проблемы и пути решения..... 3
- Ахметов С.Т., Адельбаев Е.Б., Тасбулатов А.Б.** Аумақтық қорғанысты ұйымдастыру бойынша шетелдік тәжірибе..... 10
- Шалқаров Д.Б., Махамбетова А.С., Абдрахманова А.К.** Катар мемлекеті және прокси-әсер мәселесі..... 16
- Қанатов А.К., Сейтаева Ж.С.** Қазіргі жағдайда құзет қызметі институтын дамыту..... 20
- Бектасов А.Ш., Мустафин Д.Т., Рамазанов Н.К., Аманбаев Е.Н.** О некоторых аспектах системы управления обороной государства в военное время..... 26
- Каймуратов Е.Т., Баймуканов А.К.** Совершенствование основ военно-стратегического обоснования структуры и состава Вооруженных сил Республики Казахстан..... 31
- Заирова С.Т.** Биотерроризм как угроза национальной и военной безопасности..... 38

ӘСКЕРИ ОПЕР/ВОЕННОЕ ИСКУССТВО

- Ахметов Ж.Х., Жампенов Г.Н., Салханов Е.Р.** Безопасность государства: наличие угроз и оценка состояния защищенности национальных интересов..... 46
- Мухаметкалиев А.С., Тасбулатов А.Б.** Роль и значение воздушной среды в противовоздушной обороне..... 51
- Керимбаев Б.М., Молдабаев Т.М., Надырбаев Т.С.** Некоторые концептуальные основы «когнитивной войны»..... 56
- Абильмажинов А.А., Ахметов И.А.** Основы и особенности насильственного захвата власти..... 60
- Искаков А.М.** Обоснование состава группы информационного противоборства аппарата комендатуры местности при пресечении внутреннего вооруженного конфликта..... 64
- Кулатаев С.А., Есенбаев К.К.** К вопросу применения беспилотных систем по охране важных объектов государства..... 72
- Нугманов М.К.** О новых подходах обоснования структуры объединенных группировок войск..... 67
- Тлеужанов Б.М.** Қазіргі жағдайындағы ақпараттық-психологиялық әсер етудің рөлі мен манызы..... 78
- Бекмагамбетов А.Н., Баймуканов А.К., Курманбаев Р.М.** Методика преодоления противовоздушной обороны эвентуального противника..... 83
- Меербеков М.Н., Лукпанов Р.Е.** О некоторых особенностях системы боевого управления группировки противовоздушной-противоракетной обороны Соединенных штатов Америки..... 90
- Заирова С.Т., Джаркенов Т.А.** Ренессанс цельной крови для лечения боевых массивных кровотечений во время военных действий..... 97

ӘСКЕРИ ОҚЫТУ ЖӘНЕ ТӘРБИЕЛЕУ/ВОИНСКОЕ ОБУЧЕНИЕ И ВОСПИТАНИЕ

- Калыбек Б.Қ.** Қазақстан Республикасы Ұлттық ұланының әскери қызметшілерін тәрбиелеуді ұйымдастыруға діни фактордың әсері..... 105
- Қалғанбаева А.С.** The influence of phonetic interference on english language learning..... 110

ӘСКЕРИ ТАРИХ БЕТТЕРІ/СТРАНИЦЫ ВОЕННОЙ ИСТОРИИ

- Құмарбекұлы Е., Макипов А.С.** Исторический обзор управленческих процессов в органах военного управления на территории Казахстана в XX веке..... 114
- Рыспаев К.К., Мухамедиев А.Л., Сыламгожаев М.Ж.** Исторические аспекты в обеспечении безопасности охраняемых лиц..... 119

ҚАРУ-ЖАРАҚ ЖӘНЕ ӘСКЕРИ ТЕХНИКА/ООРУЖЕНИЕ И ВОЕННАЯ ТЕХНИКА

- Мустабеков А.Д., Меербеков М.Н., Лукпанов Р.Е.** Исследование по снижению заметности объектов в радиолокационном, инфракрасном и оптическом диапазонах..... 125
- Жантлессов Е.Ж., Тогусов А.К.** Обзор и анализ современных методов обнаружения источников радионизлучения..... 131
- Ақшулақов Қ.Ж., Жантеев У.Е., Алипұлы М., Макаров Е.Л.** Әскери қолдануға арналған су сүзгілерінің пластикалық корпустарындағы кернеулер мен деформацияларды талдау..... 137
- Колумбетов Б.Д., Доля А.В., Бердибеков А.Т.** Моделирование взаимодействия дистанционно управляемого боевого модуля с беспилотным летательным аппаратом для планирования маршрута..... 143
- Искаков С.Т., Жумиев Н.К.** О некоторых аспектах эксплуатации бронетанкового вооружения и техники..... 153
- Касимов Б.С.** Инновационные методы подготовки специалистов в области радиотехники и радионавигации..... 157
- Бапышев А.М., Ермолдина Г.Т., Мырзабеков К.М., Толендыұлы С.** Возможные экологические воздействия для пусков ракеты-носителя «Байтерек/Сұңқар» в районах падения..... 163
- Тютянин А.Д., Жаксыбаев Д.К., Молдазым Н.М.** Интеграция беспилотных летательных аппаратов в модернизированную пограничную машину..... 168
- Джусупбеков Т.Х., Доля А.В., Молдабаев С.А.** Обзор и анализ современных барражирующих боеприпасов коптерного типа и опыта их применения..... 174
- Голубенко И.О., Абдыкалыков А.Т., Жантлессов Е.Ж.** Анализ методов обеспечения работоспособности системы питания дизельного двигателя топливом в условиях низких температур..... 181
- Курмансейтов К.Е., Калыкпаев Р.М., Авдюк А.Г.** Теоретическое обоснование влияния ракетно-технического и инженерно-ракетного обеспечения на эффективность зенитной ракетной обороны..... 192
- Утебаева Д., Илипбаева Л.Б.** Research on the detection range of smart acoustic sensors for unmanned aerial vehicles..... 197

ӘОЖ 351.74
 FTAMAK 10.17.53

А.К. КАНАТОВ¹
Ж.С. СЕЙТАЕВА²

¹ *Парламентаризм институты, Астана қ., Қазақстан Республикасы*

² *Қазақстан Республикасы Бас прокуратурасының жанындағы Құқық қорғау органдары академиясы, Қосшы қ., Қазақстан Республикасы*

КАЗІРГІ ЖАҒДАЙДА КҮЗЕТ ҚЫЗМЕТІ ИНСТИТУТЫН ДАМУ

Түйіндеме. Осы мақалада геосаяси сын-кәтерлері контекстінде қорғау саласын құқықтық реттеудің негізгі аспектілері зерттеледі. «Қазақстан Республикасындағы күзет қызметі туралы» заң жобасының мазмұнын және күзет қызметі мәселелері бойынша қатынастарды реттеудің шетелдік тәжірибесін талдай отырып, авторлар бірқатар ұсыныстарды, оның ішінде тұжырымдамалық, нормашығармашылық және құқықтық сипаттағы ұсыныстарды қарастырады. Мақалада құқықтық реттеу нысанасын, қорғау қызметінің мақсаттары, міндеттері, қағидаттары мен түрлерін айқындау қажеттігі көрсетілген. Құқықтық модельдеу ретінде заң шығару процесін жетілдірудің осындай құралының көмегімен авторлар күзет қызметінің негізгі ұғымдарына, күзетшілердің, оққағарлардың мәртебесі мен өкілеттіктеріне, күзет қызметтерінің жаңа түрлерін нақтылауға және т. б. қатысты жаңа мақалалар енгізу туралы ұсыныстар енгізеді. Мақала қоғамдық қауіпсіздікті қамтамасыз етудегі және террористік қауіп-кәтерлермен күресудегі, сондай-ақ тиісті заңнаманы әзірлеудегі күзет саласының ролін түсінуге үлес қосу әрекеті болып табылады.

Түйінді сөздер: күзет қызметі, күзетші, құқықтық модельдеу, қауіпсіздік.

А.К. КАНАТОВ¹
Ж.С. СЕЙТАЕВА²

¹ *Институт парламентаризма,
 г. Астана, Республика Казахстан*

² *Академия правоохранительных органов при
 Генеральной прокуратуре Республики Казахстан,
 г. Косшы, Республика Казахстан*

A.K. KANATOV¹
ZH.S. SEITAYEVA²

¹ *Institute of Parliamentarism,
 Astana city, the Republic of Kazakhstan*

² *Academy of Law Enforcement Agencies
 under the General Prosecutor's Office
 of the Republic of Kazakhstan, Kossy city,
 the Republic of Kazakhstan*

РАЗВИТИЕ ИНСТИТУТА ОХРАННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ

Аннотация. В статье проводится исследование ключевых аспектов правового регулирования охранной сферы в контексте геополитических вызовов. Анализируя содержание законопроекта «Об охранной деятельности в Республике Казахстан» и зарубежный опыт регулирования отношений по вопросам охранной деятельности, авторы рассматривают ряд предложений, в том числе концептуального, нормотворческого и правового характера. В статье указывается на необходимость определения предмета правового регулирования, целей, задач, принципов и видов охранной деятельности. С помощью такого инструмента совершенствования законодательного процесса как правовое моделирование, авторами вносятся предложения о введении новых статей, касающихся основных понятий охранной деятельности, статуса и полномочий охранников, телохранителей, уточнения новых видов охранных услуг и тому подобное. Результаты исследования позволяют переосмыслить роль охранной сферы в обеспечении общественной безопасности и борьбе с террористическими угрозами, а также в разработке соответствующего законодательства.

Ключевые слова: охранная деятельность, охранник, правовое моделирование, безопасность.

DEVELOPMENT OF THE INSTITUTE OF SECURITY ACTIVITIES IN MODERN CONDITIONS

Abstract. This article examines the key aspects of the legal regulation of the security sector in the context of geopolitical and security challenges. By analyzing the content of the draft law «On Security activities in the Republic of Kazakhstan» and foreign experience in regulating relations on security issues, the authors consider a number of proposals, including conceptual, normative and legal ones. The article points out the need to define the subject of legal regulation, goals, objectives, principles and types of security activities. With the help of such a tool for improving the legislative process as legal modeling, the authors make proposals for the introduction of new articles concerning the basic concepts of security activities, the status and powers of guards, bodyguards, clarification of new types of security services, etc. The article is an attempt to contribute to understanding the role of the security sector in ensuring public safety and combating terrorist threats, as well as in the development of relevant legislation.

Keywords: security activities, security guard, legal modeling, security.

Кіріспе. Ұлттық мүдделердің, өңірлік қатынастардың, технологиялық жетістіктердің және адам құқықтарын сақтау серпінді өзара іс-қимылсыз тиімді қауіпсіздік саясаты және құқықтық және геосаяси негіздер призмасы арқылы туындайтын қауіптерге қарсы тұру мүмкін емес.

Бүкіл әлемде күзет қызметі туралы заңдар елдің ішкі қауіпсіздігін қамтамасыз ету бойынша операцияларын реттеуге және қадағалауға бағытталған құқықтық негіз болып табылады. Мұндай заңдар мен олардың терроризмге қарсы күрес пен мемлекеттерде қауіпсіздік орнату жөніндегі күш-жігерін қолдаудағы рөлі арасында тығыз байланыс орнатылған.

Қазақстан үшін 2025 жылға қарай түбегейлі өзгерістердің бірі – азаматтардың мүдделерін қорғайтын әділеті және тиімді мемлекетті құру контекстінде (4 жалпыұлттық басымдық) тезис (басымдықтың мәні): «өмірдің барлық салаларында заңның жоғарылығын, адам мен мемлекеттің өзара жауапкершілігін қамтамасыз ететін, құқықтар мен бостандықтарды адамның тиімді жүзеге асыруына бағытталған, мемлекеттің құқықтық негіздерін жетілдіру» болып табылады [1]. Жоғарыда айтылғандарды ескере отырып, осы баптағы талдау объектісі Қазақстан Республикасы Парламентінің депутаттары 2024 жылы әзірлеген күзет қызметі туралы заң жобасы болып табылады. Аталған заң жобасы Қазақстан Республикасы Конституциясының және қолданыстағы заңнамалық актілердің ережелеріне қайшы келмейді, сондай-ақ теріс әлеуметтік-экономикалық салдарларға әкеп соқпайды. Заң жобасының реттеу нысанасы Қазақстан Республикасы Конституциясының 61-бабы 3-тармағының 1) тармақшасында көрсетілген қоғамдық қатынастарға сәйкес келеді [2].

Зерттеудің мақсаты – «Қазақстан Республикасындағы күзет қызметі туралы» заң жобасына оның құқықтық негіздерін, тиімділігін және халықаралық стандарттарға сәйкестігін бағалау арқылы сыни талдау жүргізу.

Міндеттері:

1) Қазақстандағы қауіпсіздік саласындағы қызметті реттейтін қолданыстағы заңнамалық базаны бағалау;

2) басқа елдердегі ұқсас қауіпсіздік заңнамасына салыстырмалы талдау жүргізу;

3) заң жобасын жетілдіру бойынша нақты түзетулер мен ұсыныстар енгізу.

Зерттеудің материалдары және әдістері. Зерттеу күзет қызметі саласындағы ғылыми дереккөздер мен нормативтік-құқықтық базаны зерделеу арқылы жүргізілді. Қолданыстағы халықаралық және ұлттық заңнаманың, құқықтық және арнайы әдебиеттің, құқық қолдану саласындағы құқық қолдану тәжірибесінің үлкен ауқымын тиімді қабылдау үшін «талдау» толассыздық әдісімен: зерттелетін саладағы Қазақстанның құқықтық жүйесінде енгізілген «модельдік стандарттарды» талдау; «Күзет қызметі туралы» қолданыстағы Қазақстан Республикасы Заңының кейбір кемшіліктерін анықтау [3]; ұлттық заңнаманы жетілдіру бойынша нақты ұсыныстармен сүйемелденетін болады.

Зерттеу нәтижелері және оларды талқылау. Жеке күзет қызметін нормативтік реттеу жаһандық қауіпсіздік шеңберлеріндегі саланың ұлғайып келе жатқан рөлін көрсете отырып, академиялық пікірталастарда барынша маңызды тақырып болып келе жатыр. Ғалымдар есептілік, стандарттау, мемлекеттік-жекеменшік әріптестік, өзін-өзі реттеу және адам құқықтары проблемаларына жіті назар аударып отырып, осы сектордағы заңнаманың күрделілігі туралы әртүрлі көзқарастарды ұсынуда.

Шетелдік басшыларды талдау бірқатар ғалымдардың жеке күзет индустриясы оның ықпалының өсуіне және теріс пайдалану әлеуетіне байланысты барынша қатаң реттеуді талап ету туралы тұжырымдағанын көрсетті. Олар қазіргі құрылымдарда есеп берушілік пен ашықтықты қамтамасыз етуге арналған ережелердің жоқтығын қамтымайды, бұл биліктің теріс пайдалану және қоғамдық мүдделерді дұрыс қорғамау сияқты проблемаларға әкелетінін атап көрсетеді [4]. Осыған ұқсас көзқарасты, жеке жеке күзет индустриясының өсуінен туындайтын проблемаларды зерттейтін және есеп берушілік пен ашықтықты қамтамасыз ету үшін күшейтілген нормативтік базаны қалайтын Hans Von, Marina Caragini және Eden Cole қолдайды. Бұл зерттеушілер, әсіресе тұрақтылық жоқ мемлекеттерде реттелмейтін жеке күзет қызметінің тәуекелдерін атап көрсетеді және секторды тиімді басқару үшін халықаралық стандарттар мен қадағалау тетіктерін жақтайды [5].

Кейбір зерттеушілер әртүрлі юрисдикцияларда стандартталған қағидаларды құрудағы қиындықтарды атап көрсетеді. Олар кейбір елдерде сенімді құқықтық негіз болғанымен, басқалары әртүрлі саяси, экономикалық және әлеуметтік жағдайларға байланысты дәйекті қағидаларды енгізуде қиындықтарға тап болатынын атап өтеді. Мысалы, Д.М. Ағафонов өз мақаласында Ресейдің мемлекеттік қауіпсіздігі жүйесіндегі жеке күзет компанияларының рөлін зерттейді. Автор жеке күзет секторына әсер еткен заңнамалық өзгерістерді атап өтіп, қоғамдық тәртіп пен қауіпсіздікті сақтай отырып, қауіпсіздіктің заманауи қажеттіліктеріне бейімделу үшін заңдардың эволюциясын атап көрсетеді [6].

Және көптеген авторлар, күзет қызметін жүзеге асыратын субъектіні ескере отырып, осы қызметтің белгілері мен ерекшеліктерін анықтай отырып, оны кәсіпкерлік ретінде қарастырғанына қарамастан, жеке күзет қызметін тиімді реттеуді қолдаудың, мемлекеттік-жекеменшік әріптестікті қолдаудың, қайталанулар

мен қалыптасуының алдын алу үшін әрбір тараптың ролі мен жауапкершілігін нақты ара-жігін ашудың маңыздылығы туралы ортақ пікір бар [7-9].

«Күзет қызметі туралы» Заң жобасының мәтінін талдау шетелдік тәжірибені зерделеу және қауіпсіздік мәселелері бойынша қатынастарды реттеу бірқатар ұсыныстардың, оның ішінде тұжырымдамалық нормашығармашылық және құқықтық сипаттағыларының да өзектілігін көрсетіп отыр.

Қазақстан Республикасының кейбір заңдарына түзетулер енгізуге қатысты. Ең алдымен, Заң жобасында төрт заңға түзетулер енгізу көзделгенін, олардың кейбіреулерінде тиісті саланы реттеудің мақсаттары, міндеттері мен қағидаттары ашылмағанын атап өту қажет. Бәрімізге белгілі, «Құқықтық актілер туралы» Қазақстан Республикасы Заңының 24-бабының 1-тармағына сәйкес [10] заңдар тиісті саланы (аяны) реттеудің негізгі мақсаттарын, міндеттерін, қағидаттарын, құзыреттері мен өкілеттіктерін белгілейді.

Осыған байланысты аталған заң жобасында «Құқықтық актілер туралы» Заңның көрсетілген нормасын мынадай: 1) «Күзет қызметі туралы» Қазақстан Республикасының Заңы; 2) «Жекелеген қару түрлерінің айналымына мемлекеттік бақылау жасау туралы» Қазақстан Республикасының Заңы; 3) «Қазақстан Республикасының ішкі істер органдары туралы» Қазақстан Республикасының Заңы; 4) «Рұқсаттар және хабарламалар туралы» Қазақстан Республикасының Заңы заңнамалық актілеріне қатысты іске асыруды ұсынамыз.

Сондай-ақ, қолданыстағы «Күзет қызметі туралы» Заңда тиісті саланы (аяны) реттеу мақсаты ашылмағанын атап байқаймыз. Құқықтық реттеу қағидаттарына қатысты. Заң жобасының мазмұндық бөлігіне сәйкес күзет қызметі олардың нақты тізбесімен негізгі қағидаттарға негізделеді. Заң мәтініне қағидаттар кіріктірілген кезде құқықтық нормалардың ішкі сатысы туындайтыны белгілі, мұнда норма-қағида кез келген қарапайым нормадан жоғары болады.

Бұл бізге *lex specialis derogat legi generali* проблемасын жеңуге мүмкіндік береді, өйткені жоғары заңдық күші бар нормаларды (тіпті жалпыны да) заңдық күші төмен (тіпті арнайы) нормалармен қолданғанда жоққа шығаруға болмайды. Керісінше, қағидаларды жаңа деңгейге көтерін, құқық қорғаушыдан әрқашан олардың пайдасына әрекет етуді талап ететін жоғары нормаға басымдық беріледі.

Оның үстіне, «Құқықтық актілер туралы» 2016 жылғы 6 сәуірдегі Қазақстан Республикасы Заңының «Заңнамалық реттеу қағидаттары» 14-3-бабының 2-бөлігіне сәйкес: «2. Заңнамалық реттеу қағидаттары оларды іске асырудың нақты тетіктерін аша отырып белгіленуі тиіс».

Осы норманы орындау, «Күзет қызметі туралы» Қазақстан Республикасы Заңының 4-бабын нақтылау және екі жақты түсіндірілуді болдырмау және жою мақсатында заңдылықтың, адам мен азаматтың құқықтары мен бостандықтарын құрметтеу мен сақтаудың негізгі конституциялық қағидаттарына, сондай-ақ жеке адамның, қоғам мен мемлекеттің өмірлік маңызды мүдделерін ескере отырып, конституциялық нормаларға түсініктеме беру ұсынылады.

Белгілі болғандай, заң шығару процесін жетілдірудің тиімді құралдарының бірі құқықтық модельдеу болып табылады. Құқықтық модельдеу тәжірибесі норма шығарудың өмірлік маңызды нысандарының бірі ретінде соңғысының айтарлықтай резерві бар екенін тұжырымдауға мүмкіндік береді. Модельдеу ғылыми құрал ретінде заң шығару тәжірибесінде пайдаланылған кезде өте перспективалы болып табылады. Біздің жағдайда бұл: біріншіден, Тәуелсіз Мемлекеттер Достастығына қатысушы – Мемлекеттердің Парламентаралық Ассамблеясының (бұдан әрі – ТМД МПА) модельдік заңдарымен, екіншіден, Жоғары Еуразиялық экономикалық кеңестің шешімімен бекітілген Еуразиялық экономикалық одақтың модельдік заңдарымен негізделеді.

«Мемлекеттік емес (жеке) күзет қызметі туралы» 2017 жылғы 27 наурыздағы № 46-22 ТМД ПАА Модельдік заңы [11] өзінде қолданыстағы «Күзет қызметі туралы» Қазақстан Республикасының Заңын жетілдіру үшін қажетті резервті қамтиды:

- «Құқықтық актілер туралы» Қазақстан Республикасы Заңының 24-бабының 4-тармағына сәйкес заң өзінің мәнінде пайдаланылатын негізгі ұғымдарды, заң күшіне енгеннен кейінде өзге де нормативтік құқықтық актілерді қолдану тәртібі мен шарттарын белгілеуі мүмкін.

Норма шығарудағы және нормативтік құқықтық актінің құрылымында жаңа ықпалдарды ескере отырып, біз «Күзет қызметі туралы» Заңға «Осы Заңда қамтылған кейбір ұғымдарға түсініктеме» деген жеке бапты бөлін көрсетуді ұсынамыз. Күзет қызметінің негіздерін негізсіз кенейтілген түсіндіруді азайтуға арналған глоссарий түрі.

Осылайша, талданып отырған Заңда кездескен мынадай дефиницияларды: жеке күзет ұйымы, жеке күзет ұйымының қызметкері, күзет объектілері, объектішілік режим, өткізу режимі және т.б. түсіндіру қажеттігі бар;

- Заңның 3-бабын мынадай негізгі міндеттерді қамтитын 3), 4), 5), 6), 7), 8) тармақшалармен толықтыруды ұсынамыз:

«3) кәсіпкерлік қызметтің экономикалық қауіпсіздігін қамтамасыз ету;

4) жеке және заңды тұлғаларға олардың құқықтары мен заңды мүдделерін қорғау мақсатында күзет қызметтерін көрсету;

5) мүлікті күзету, күзетілетін адамдардың өмірі мен денсаулығын құқыққа қарсы қолсұғушылықтан қорғау;

6) күзетілетін объектілерде өткізу және объектішілік режимдерді қамтамасыз ету;

7) мемлекеттің заңнамасымен жергілікті өзін-өзі басқару органдарының қарауына жатқызылған күзетілетін аумақтарда, оның ішінде бұқаралық іс-шаралар өткізілетін жерлерде тәртіпті қамтамасыз ету;

8) құқық қорғау органдарына құқық тәртібін қамтамасыз етуде, оның ішінде күзет қызметтерін көрсету орындарында және оларға іргелес аумақтарда көмек көрсету.

- күзет қызметінің құқықтық негіздерін реттейтін заңнамада бірқатар олқылықтар бар. Белгілі бір қоғамдық қатынастарды құқықтық реттеуде олқылықтарды анықтаған кезде анықталған олқылықтарды тек нормашығармашылық арқылы ғана жоюға болады.

Біріншіден, күзетшінің құқықтық мәртебесі, оның құқықтары мен міндеттері анықталмаған. Осыған орай, Заңды 11-1 «Күзетші» бабымен толықтыру ұсынылады, онда «Күзетші» мәртебесі біліктілік емтиханын тапсырған күзетші ретінде жұмыс істеу үшін кәсіптік дайындықтан өткен азаматтарға беріледі және күзетшінің куәлігімен расталады. Сондай-ақ, осы бапта жеке адамдардың күзетшінің құқықтық мәртебесін алуға өтініш бере алмайтын негіздері тізбесін көрсету қажет (мысалы, мемлекеттің азаматы болып табылмайтын; 18 жасқа толмаған; сот шешімімен әрекетке қабілетсіз немесе әрекет қабілеті шектеулі деп танылған; күзетші міндеттерін орындауға кедергі келтіретін аурулары бар; қасақана қылмыс жасағаны үшін соттылығы бар, сондай-ақ ауыр немесе аса ауыр қылмыс жасағаны үшін соттылығы бар; күзетші болып жұмыс істеу үшін кәсіптік оқудан өтпеген; психикалық ауруға, маскүнемдікке немесе нашакорлыққа байланысты денсаулық сақтау органдарында есепте тұрған, сол сияқты есірткі құралдарының, психотроптық заттардың, олардың аналогтарының немесе прекурсорларының айналымы саласында әкімшілік құқық бұзушылықтар жасағаны үшін бір жыл ішінде әкімшілік жауапкершілікке қайта тартылған немесе дәрігердің рецептісіз есірткі немесе психотроптық заттарды пайдаланғаны үшін әкімшілік жазаға тартылған және т.б.).

Екіншіден, заңдылық режимін сақтау мүдделері олқылықтар анықталған кезде заң шығарушы органға бар олқылықтарды толтыру қажеттігі туралы сұрақ қоюды талап етеді. Атап айтқанда, біз «Күзет қызметі туралы» заң шеңберінде «оққағар» анықтамасын нормативтік реттеуді толтыру туралы айтып отырмыз. Осыған байланысты Заңды 11-3 «Оққағар», 11-4 «Оққағардың құқықтары мен міндеттері» және 11-5 «Күзетшінің куәлігі, оққағардың жеке картасы» баптарымен толықтыру ұсынылады.

Үшіншіден, тезаурусты нақтылау және құқықтық реттеудегі олқылықты жою мақсатында «Күзет қызметі туралы» Заңының 14-бабын күзет қызметінің келесі түрлерін қамтитын 4), 5), 6), 7), 8) тармақшаларымен толықтыруды ұсынамыз:

«4) қолданыстағы заңнамаға сәйкес жеке күзет ұйымдарының қызметіне жатпайтын жылжымайтын мүлікті қоспағанда, меншіктегі немесе өзге де заңды негіздегі жылжымайтын және жылжымалы патрульдерді пайдалана отырып, күзету;

5) түрлерінің тізбесін тиісті мемлекеттік атқарушы орган белгілейтін техникалық күзет құралдарын жобалау, монтаждау және пайдалану жөніндегі жұмыстарды жүзеге асыра отырып және (немесе) олардың сигналдық ақпаратына ден қоюдың тиісті шараларын қабылдай отырып, мүлікті күзету;

6) қолданыстағы заңнамаға сәйкес жеке күзет ұйымдарының қызметі қолданылмайтын объектілерді қоспағанда, күзетілетін объектілерде, оның ішінде аумақты (объектіні) мобильдік патрульдеуді пайдалана отырып өткізу және объектішілік режимдерді қамтамасыз ету;

7) заңдармен жергілікті билік органдарының қарауына жатқызылған аумақтарда, оның ішінде бұқаралық іс-шаралар өткізілетін жерлерде тәртіпті, оның ішінде қажет болған кезде мобильдік патрульдеуді пайдалана отырып қамтамасыз ету;

8) тапсырыс берушілерге заңсыз қол сұғушылықтардан физикалық, техникалық, ақпараттық және өзге де құқықтық қорғау, сондай-ақ жеке және заңды тұлғалардың ақпараты мен технологияларын қорғау мәселелері бойынша ұсынымдар дайындау.»

Төртіншіден, күзет қызметіндегі шетелдік тәжірибені талдай отырып, Францияда кең таралған күзет қызметінің тағы бір түрін – инкассаторлық қызметті бөлін көрсетуге болады.

Франция Республикасындағы жеке күзет қызметі 1983 жылғы 12 шілдедегі «Жеке күзет және инкассаторлық қызмет туралы» № 83-629 Заңымен реттеледі, сондай-ақ әскери құралдарды, қару-жарақ пен оқ-дәрілерді пайдалану, инкассаторлық операцияларды жүргізу тәртібін белгілейтін Мемлекеттік кеңестің (Ішкі істер департаментінің) бірқатар Декреттері, әкімшілік органның рұқсаты және күзет қызметі кәсіпорындарына, инкассаторлық қызмет кәсіпорындарына және жеке тұлғаларды қорғау кәсіпорындарына қызметкерлерді жұмысқа қабылдау тәртібі туралы т.б. [12]. Француз тәжірибесін ескере отырып, біз сондай-ақ талданатын «Күзет қызметі туралы» Заңның 14-бабын күзет қызметінің дербес түрін қамтитын «9) инкассаторлық қызмет» 9-тармақшамен толықтыруды ұсынамыз.

Бесіншіден, заңнамалық реттеудегі олқылықтардың сыбайлас жемқорлықпен тікелей себеп-салдарлық байланысы бар, бұл өз кезегінде нормативтік құқықтық актіде мәртебелік сипаттағы нормалар болмаған кезде, қызметтің белгілі бір түріне қатысты нормалар, заңмен белгіленген органға жүктелген функцияны жүзеге асыру кезінде артады. Бұл «олқылық» құқық қолданушылар тарапынан реттелмейтін саланы өз еркімен түсіндіруіне және олардың өз қалауы бойынша түсіндіруге мүмкіндік береді.

Осыған байланысты, қолданыстағы күзет қызметі туралы заңнаманың позициясы бойынша, зерттелетін Заңның 17-1-бабының 3-тармағының соңғы абзацында бекітілген нормативтік тұжырым толығымен анық емес және нанымды емес. Атап айтқанда, «Осы тармақтың бірінші бөлігінде және екінші бөлігінің 1) және 4) тармақшаларында белгіленген тыйым салулар күзет ұйымдарын құру құқығы уәкілетті орган айқындаған тәртіппен берілетін ұлттық компаниялардың жеке күзет ұйымдарын құру жағдайларына қолданылмайды». Бұл құқықтық жеңілдіктер, біздің ойымызша, ұлттық компаниялардағы жеке күзет ұйымдарының жұмысындағы құқықтық мәртебенің ашық болмауын мен сыбайлас жемқорлықтың төркелдерін тудырады.

Қорытынды. Зерттелетін «Күзет қызметі туралы» Қазақстан Республикасының Заңына негізгі қорытынды мынадай. Заңның 23-бабының нөмірленуіне сәйкес (оның ішінде 11, 12, 13 және 17-баптар алынып тасталды) Заң әр уақытта 1-1, 10-1, 13-1, 15-1, 15-2, 17-1-баптармен толықтырылды. Нәтижесінде –баптардың нақты саны 25 (алып тасталған 11, 12, 13, 17-баптармен бірге).

25 баптың 22-сіне, яғни талданатын Заңның нормаларының 88% өзгертулер мен толықтырулар енгізілді, бұл тек сандық көрсеткіш. Сапалық көрсеткішке келетін болсақ, талданатын Заң қабылданған (қолданылған) сәттен бастап (2000 жылғы 19 қазаннан бастап) оған 34 түрлі Заңмен 138-ден астам тармақ бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізілгенін, онда 95 бап түзетілгенін атап өтеміз.

Осыған байланысты 2016 жылғы 6 сәуірдегі «Құқықтық актілер туралы» Қазақстан Республикасы Заңының 26-бабының 9-тармағын басшылыққа алу қажет, ол «Нормативтік құқықтық актінің құрылымдық элементіне өзгерістер және (немесе) толықтырулар енгізілген кезде мұндай құрылымдық элемент жаңа редакцияда жазылады» деп міндеттейді.

Осылайша, жеке адамның қоғамның және мемлекеттің өмірлік маңызды мүдделерін қорғаудың ең маңызды міндетін шешуді ескере отырып, заңдар (кодекстер) нормаларының жасанды қайшылықтарын барынша азайту мақсатында жаңа «Күзет қызметі туралы» Заңын дайындап, қабылдау қажет. Ол күзет заңнамасының құқықтық негіздерінің өзегін құрауы және күзет қызметінің жекелеген түрлерін реттейтін барлық басқа заңдарға қатысты негіздік заңға айналуы тиіс. Онда құқықтық реттеу пәнін белгілеп, қорғау қызметінің құқықтық негіздерін, мақсаттарын, міндеттерін, қағидаларын, түрлерін және олардың өкілеттіктерін, күзетші мен оққағардың құқықтық мәртебесін, құқықтары мен міндеттерін айқындауы керек. Заңда ұлттық қауіпсіздікті, қоғамдық тәртіпті және терроризмге қарсы күреске мемлекеттік және жеке күзеттің қатысуының нақты нысандарын, олардың құқықтары мен міндеттерін анықтау ұсынылады. Біз сондай-ақ күзеттің әрбір түрінің қызмет аясын белгілеу; өмірді, денсаулықты және мүлікті тиімді қорғауды жүзеге асыру үшін қажетті күштер мен құралдарды; күзет қызметін бақылау және қадағалау механизмін анықтауға жазу керек деп санаймыз. Заңда күзет заңнамасында қолданылатын терминологияны біріздендіруді (гlossарийді түсіндіруді), жалпы және әдістемелік сипаттағы басқа да мәселелерге назар аударып, күзет қызметіне қатысушыларды құқықтық және әлеуметтік қорғау кепілдіктерін енгізу ұсынылады.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

- 1 Қазақстан Республикасының 2025 жылға дейінгі жалпыұлттық басымдықтары туралы / Қазақстан Республикасы Президентінің 2021 жылғы 26 ақпандағы № 520 Жарлығы. - Астана, 2021. – 3 б.
- 2 1995 жылғы 30 тамыздағы Қазақстан Республикасының Конституциясы. - Алматы, 1995. – 48 б.
- 3 Күзет қызметі туралы / Қазақстан Республикасының 2000 жылғы 19 қазандағы № 85 Заңы. - Астана, 2000. – 20 б.
- 4 Cusumano, Eugenio, «Policy Prospects for Regulating Private Military and Security Companies», in Francesco Francioni, and Natalino Ronzitti (eds), War by Contract: Human Rights, Humanitarian Law, and Private Contractors (Oxford, 2011; online edn. Oxford Academic, 1 May 2011) [Эл. ресурсы]. - Режим доступа: <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199604555.003.0002> [Дата обращения: 14.06.2024].
- 5 Geneva centre for the democratic control of armed forces (dcaf) policy paper - № 20 Regulating Private Security in Europe: Status and Prospects Hans Born, Marina Caparini, and Eden Cole with assistance of Vincenza Scherrer [Эл. ресурсы]. - Режим доступа: https://www.dcaf.ch/sites/default/files/publications/documents/PP20_Born_Caparini_Cole.pdf [Дата обращения: 14.06.2024].
- 6 Агафонов Д.В. Частные охранные предприятия в государственной системе России // Автономия личности. 2020. №1 (21) [Эл. ресурсы]. - Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/n/chastnye-ohrannye-predpriyatiya-v-gosudarstvennoy-sisteme-rossii> [Дата обращения: 14.06.2024].

7 Пушкарева М.В. Понятие и сущность охранной деятельности // Проблемы экономики и юридической практики. 2014. №1 [Эл. ресурс]. - Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/n/ponyatie-i-suschnost-ohrannou-deyatelnosti> [Дата обращения: 14.06.2024].

8 Горovenko В.В. Гражданско-правовое регулирование частной детективной и охранной деятельности: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. - Ур. гос. юрид. акад. - Екатеринбург, 2001. - 199 с.

9 Шаронов С.А. Ведомственная охрана как субъект публично-правовой и частноправовой охранной деятельности // Вестник Санкт-Петербургского университета МВД России. - 2018. - № 1 (77) [Эл. ресурс]. - Режим доступа: // <https://cyberleninka.ru/article/n/vedomstvennaya-ohrana-kak-subekt-publichno-pravovoy-i-chastnopravovoy-ohrannou-deyatelnosti> [Дата обращения: 14.06.2024].

10 Құқықтық актілер туралы / Қазақстан Республикасының 2016 жылғы 6 сәуірдегі № 480 Заңы - Астана, 2016. - 68 б.

11 Модельный закон МПА СНГ от 27 марта 2017 года № 46-22 «О негосударственной (частной) охранной деятельности» [Эл. ресурс]. - Режим доступа: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=38118488 [Дата обращения: 14.06.2024].

12 Legislation and Governing Authority (CNAPS) [Эл. ресурс]. - Режим доступа: https://www.security-ligue.org/fileadmin/user_upload/About_Downloads/Fact_Sheet/CNAPS_Fact_Sheet_2018.pdf [Дата обращения: 14.06.2024].

Канатов А.К., заң ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор (доцент)

Сейтаева Ж.С., заң ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор (доцент)

Мақала редакцияға 2024 жылғы 28 тамызда келіп түсті

Журналды редакциялау
«Бағдар-Ориентир» және «Ұлттық қорғаныс университетінің Хабаршысы»
журналдары редакциясында жасалды.
Журнал Қазақстан Республикасының
Ұлттық қорғаныс университетінде басып шығарылды.

Ғылыми-редактор: Е. Искаков
Корректор: Ж. Нурлыбекова
Көркемдеуші: Ғ. Омарова

Басуға 2024 ж. 26.09 қол қойылды.
Пішімі 60x84/8. Көлемі 11,95 баспа табак.
Таралымы 235 дана.

010000, Астана қаласы, Нұра ауданы, Тұран даңғылы, 72